III. ÚS 506/2024 26/2025

K PREUKAZOVANIU PRAVOSTI SÚKROMNEJ LISTINY

V súlade so základným právom na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky je taký výklad rozloženia dôkazného bremena medzi strany civilného sporu, podľa ktorého pravosť súkromnej listiny preukazuje osoba, ktorá z nej vyvodzuje pre seba priaznivé dôsledky.
Preukázanie pravosti holografného závetu je priaznivé pre osobu, ktorá tvrdí, že holografný závet poručiteľa je pravý, a ktorá z neho vyvodzuje svoje postavenie závetného dediča.
Skutočnosť, že na podanie žaloby o určenie neplatnosti závetu bol dedičským súdom, resp. notárom, odkázaný zákonný dedič, na rozložení dôkazného bremena nič nemení.
(Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 506/2024 zo 17. júla 2025)

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu Roberta Šorla a sudcov Ivana Fiačana (sudca spravodajca) a Martina Vernarského v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľov **V. K.**, **Y. X.**, a **Y. R.**, zastúpených JUDr. Michalom Mudrákom, advokátom, Hurbanovo námestie 1, Bratislava, proti rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Cdo/93/2022 z 30. januára 2024 takto

r o z h o d o l :

1. Rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Cdo/93/2022 z 30. januára 2024 **b o l o p o r u š e n é** základné právo sťažovateľov na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

2. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Cdo/93/2022 z 30. januára 2024 **z r u š u j e** a **v e c v r a c i a** Najvyššiemu súdu Slovenskej republiky na ďalšie konanie.

3. Najvyšší súd Slovenskej republiky **j e p o v i n n ý** nahradiť sťažovateľom trovy konania **1 331,33 eur** a zaplatiť ich právnemu zástupcovi sťažovateľov do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

O d ô v o d n e n i e :

I.
Ústavná sťažnosť sťažovateľov a skutkový stav veci

1. Sťažovatelia sa ústavnou sťažnosťou doručenou ústavnému súdu 7. mája 2024 domáhajú vyslovenia porušenia základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) napadnutým rozsudkom najvyššieho súdu, ktorý žiadajú zrušiť a vec mu vrátiť na ďalšie konanie.

2. Sťažovatelia sú dedičia X. Z. (ďalej len „žalobca“ alebo „predchodca sťažovateľov“), ktorý v konaní pred všeobecnými súdmi vystupoval v postavení žalobcu vo veci o určenie neplatnosti závetu, pričom na podanie žaloby bol odkázaný notárom v konaní o dedičstve po poručiteľovi, ktorý bol jeho bratom. V konaní o dedičstve predložila družka poručiteľa

holografný závet poručiteľa, ktorým jej poručiteľ odkázal svoj majetok. Predchodca sťažovateľov závet spochybnil a notár ho odkázal na podanie žaloby o určenie neplatnosti závetu. Predchodca sťažovateľov zomrel 26. marca 2024, teda po doručení napadnutého rozsudku najvyššieho súdu a po nadobudnutí jeho právoplatnosti.

3. Sťažovatelia sú dedičmi pôvodného žalobcu (manželka a deti), čo v konaní preukazujú rodnými listami a sobášnym listom, pričom podávajú túto ústavnú sťažnosť ako právni nástupcovia pôvodného žalobcu v zmysle § 63 ods. 2 Civilného sporového poriadku (ďalej aj „CSP“).

4. Okresný súd žalobu zamietol. Bol toho názoru, že žalobca nemá naliehavý právny záujem na požadovanom určení. Vo vzťahu k veci samej uviedol, že zo znaleckého posudku Mgr. Daniely Novosádovej a jeho doplnku vyplynul záver, že sporný podpis na závete je vlastnoručným podpisom poručiteľa. To potvrdil aj súkromný znalecký posudok, ktorý súdu predložil žalobca a ktorý vypracoval Ústav súdneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline (ďalej len „ústav“). Ústav ďalej konštatoval, že sporný text obsiahnutý v závete napísala totožná osoba, že nemožno potvrdiť ani vylúčiť, že sporné písmo v závete napísal poručiteľ, ako aj to, že sporné písmo v závete pravdepodobne nepísala žalovaná. Na námietku žalobcu, že skutočnosť, že poručiteľ listinu podpísal, neznamená zároveň, že poručiteľ listinu aj napísal, súd prvej inštancie uviedol, že predmetom konania bolo určenie, že listina obsahujúca závet poručiteľa je neplatná a túto skutočnosť žalobca v priebehu konania súdu nijako nepreukázal. Naopak, konanie žalobcu, ktorý sa pokúšal presvedčiť súd, že závet je neplatný, evokuje záujem žalobcu nadobudnúť majetok, ktorý poručiteľ odkázal žalovanej. Podľa súdu ide o konanie v rozpore s dobrými mravmi, pretože žalobca s poručiteľom nemali dobré vzťahy, mali medzi sebou súdny spor, ktorý trval takmer osem rokov, a žalobca vedel, že poručiteľ má družku, s ktorou žije v spoločnej domácnosti viac ako dvadsať rokov.

5. Krajský súd rozsudok okresného súdu potvrdil. Vo vzťahu k naliehavému právnemu záujmu uviedol, že tento je daný, pretože na podanie tejto žaloby bol žalobca odkázaný v dedičskom konaní. Vo vzťahu k veci samej krajský súd uviedol, že žalobca v žalobe tvrdil, že poručiteľ závet nenapísal ani nepodpísal. Žalobcu preto zaťažuje dôkazné bremeno na preukázanie jeho tvrdení. Pokiaľ to nepreukáže, musí znášať jemu nepriaznivé rozhodnutie vo veci. Tiež poukázal na rozhodnutie ústavného súdu, podľa ktorého dôkazné bremeno týkajúce sa skutočností leží na tom účastníkovi konania, ktorý z existencie týchto skutočností vyvodzuje pre seba priaznivé dôsledky, ide teda o toho účastníka, ktorý existenciu takýchto skutočností tvrdí (II. ÚS 38/2015). V uvedenej veci znalecké dokazovanie viedlo k jednoznačnému záveru, že závet poručiteľa bol opatrený jeho vlastným podpisom. Znalecké dokazovanie ale neviedlo k jednoznačnému záveru o tom, či závet poručiteľ aj vlastnoručne napísal. Kategorický záver o tom, či pisateľom závetu bol alebo nebol poručiteľ (s výnimkou jeho podpisu), nebolo možné vysloviť z dôvodu, že znalci nemali k dispozícii dostatočné množstvo potrebného porovnávacieho materiálu. Táto neurčitosť záveru znaleckého dokazovania v otázke pisateľa závetu viedla žalobcu k presvedčeniu, že úspešne spochybnil identitu pisateľa závetu, z čoho následne vyvodzoval záver, že závet poručiteľa je neplatný, keďže nebolo preukázané, že poručiteľ závet vlastnoručne napísal. Krajský súd sa nestotožnil s názorom žalobcu, že je to žalovaná, ktorá z existencie závetu vyvodzuje pre seba priaznivé právne dôsledky – že je jedinou dedičkou poručiteľa, a preto je podľa žalobcu ona povinná

v konaní preukázať, že pisateľom závetu bol poručiteľ. Podľa odvolacieho súdu dôkazné bremeno o neplatnosti závetu zaťažuje v konaní žalobcu. Je to predsa žalobca, kto pre seba z tvrdenej skutočnosti, že závet je neplatný (pretože ho poručiteľ vlastnoručne nenapísal), vyvodzuje priaznivé právne dôsledky – v podobe uplatnenia svojho zákonného dedičského práva. Tvrdenie žalobcu, že poručiteľ nenapísal vlastnoručne závet, je síce negatívnym skutkovým tvrdením, v danom prípade ale nespôsobuje prenesenie dôkazného bremena na žalovanú (že poručiteľ bol pisateľom predmetného závetu). V tomto prípade je totiž objektívne možné dokázať napr. využitím znaleckého dokazovania, či toto negatívne skutkové tvrdenie je pravdivé alebo nie. Závet v písomnej podobe ako listinný dôkaz predsa existuje – to, čo chýba, je nedostatok potrebného porovnávacieho (dôkazného) materiálu, porovnaním ktorého by mohli znalci dospieť k jednoznačnému záveru o tom, či poručiteľ bol alebo nebol pisateľom uvedeného závetu. Keďže žalobca nebol schopný poskytnúť dostatok potrebných porovnávacích podkladov, dostal sa do dôkaznej núdze a svoje tvrdenie nebol schopný v súdnom spore preukázať. Potom bolo nutné uzavrieť, že žalobca dôkazné bremeno v spore neuniesol, čo viedlo k zamietnutiu žaloby.

6. Proti rozsudku krajského súdu podal žalobca dovolanie, ktorého prípustnosť vyvodzoval z § 420 písm. f) CSP a § 421 ods. 1 písm. a) CSP. Vo vzťahu k § 420 písm. f) CSP namietal nedostatočné odôvodnenie rozhodnutia vo vzťahu k právnemu posúdeniu neplatnosti závetu, pochybenie v hodnotení dôkazov, resp. porušenie rovnosti strán, ak bola žaloba zmietnutá z dôvodu neunesenia dôkazného bremena z dôvodu nedostatku porovnávacieho materiálu. Vo vzťahu k § 421 ods. 1 písm. a) CSP uviedol právne otázky, ktoré odvolací súd mal posúdiť nesprávne: *„1. Spočíva na žalobcovi dôkazné bremeno preukázať nepravosť listiny, ktorej nepravosť žalobca tvrdí a z ktorej si žalovaný odvodzuje svoje právo?* Podľa žalobcu dôkazné bremeno spočíva na tom, kto si z danej listiny odvodzuje svoje právo, teda žalovaná. *2. V sporovom konaní vyvolanom dedičským konaním podľa § 175k Občianskeho súdneho poriadku, resp. podľa § 194 ods. 1 CMP, ak je dedič odkázaný notárom na podanie žaloby na určenie spornej skutočnosti spočívajúcej v existencii platného holografného závetu, kto nesie dôkazné bremeno na preukázanie, že poručiteľ napísal a podpísal závet resp., že tak poručiteľ nespravil?“* Podľa žalobcu dôkazné bremeno spočíva na tom, kto si z danej listiny uplatňuje právo, teda žalovaná. A ďalej, *ak vykonaným dokazovaním nie je možné prijať jednoznačný záver o tom, že závet napísal a podpísal poručiteľ, ani záver o tom, že tak nespravil, v koho neprospech táto situácia svedčí?“* Podľa žalobcu táto situácia by mala byť vyhodnotená v neprospech osoby, ktorá zo závetu odvodzuje svoje práva, teda žalovanej.

7. Dovolací súd dovolanie napadnutým rozsudkom zamietol. Vo vzťahu k námietkam podľa § 420 písm. f) CSP dovolací súd uviedol, že vytýkané nedostatky nezistil, rozsudok je dostatočne odôvodnený a odvolací súd pri zisťovaní skutkového stavu a posudzovaní rozloženia dôkazného bremena nevybočil z prípustných medzí výkladu. Vo vzťahu k nesprávnemu právnemu posúdeniu uviedol, že dovolanie považuje za prípustné, avšak nie z dôvodu, že sa odvolací súd odklonil od ustálenej rozhodovacej praxe [§ 421 ods. 1 písm. a) CSP], ale z dôvodu, že ide o otázku dosiaľ neriešenú [§ 421 ods. 1 písm. b) CSP]. Dovolací súd uviedol, že ak strana poprie pravosť súkromnej listiny, leží dôkazné bremeno týkajúce sa pravosti na tej strane, ktorá zo skutočností v listine uvedených vyvodzuje pre seba priaznivé právne následky. Ak žalobca spochybnil závet, jeho potom zaťažovalo dôkazné

bremeno na preukázanie týchto jeho tvrdení – že závet nespísal a nepodpísal poručiteľ. Dovolací súd bol takisto toho názoru, že žalobca mohol napadnúť uznesenie notára, ktorým bol odkázaný na podanie žaloby, a žiadať, aby súd túto povinnosť uložil domnelej závetnej dedičke. V konkrétnej súdenej veci vykonané znalecké dokazovanie viedlo k záveru, že závet podpísal poručiteľ, avšak neviedlo k jednoznačnému záveru, že závet poručiteľ aj spísal, a teda v tejto otázke nastal aj podľa dovolacieho súdu stav *non liquet*. V prejednávanej veci je to na jednej strane žalovaná (družka poručiteľa), ktorá z predloženého holografného závetu vyvodzuje dedičské právo pre seba, a na druhej strane žalobca (brat poručiteľa), ktorý popiera platnosť závetu, a z tvrdenej skutočnosti (že závet je neplatný) vyvodzuje pre seba priaznivé právne dôsledky v podobe uplatnenia svojho zákonného dedičského práva. V situácii stavu *non liquet*, keď žalobca nebol schopný poskytnúť dostatok potrebných porovnávacích podkladov, dostal sa žalobca do dôkaznej núdze a svoje tvrdenie, že poručiteľ daný závet vlastnoručne nenapísal, nebol schopný v súdnom spore preukázať, a teda neuniesol dôkazné bremeno. Dovolací súd považuje rozsudok odvolacieho súdu za správny a dovolanie zamietol.

II.
Argumentácia sťažovateľov

8. Sťažovatelia v ústavnej sťažnosti tvrdia, že napadnutý rozsudok je arbitrárny, v hrubom rozpore s početnou a stabilnou judikatúrou, je vnútorne rozporný, pretože nie je v súlade s literatúrou, ktorá je v ňom citovaná, a tým je ústavne neudržateľný. Podľa sťažovateľov súd zavádza akúsi prezumpciu pravosti súkromnej listiny, ktorá trvá, až pokiaľ žalobca nepreukáže opak. Najvyšší súd v napadnutom rozsudku nesprávne rozložil dôkazné bremeno, čo má za následok arbitrárnosť rozhodnutia (IV. ÚS 35/2012). Najvyšší súd v rozpore s negatívnou dôkaznou teóriou a pravidlami rozloženia dôkazného bremena požadoval od žalobcu, aby preukázal, že poručiteľ závet nenapísal. Sťažovatelia sú toho názoru, že nie je dôležité, kto je žalobca a kto žalovaný, ale rozdelenie bremena tvrdenia a dôkazného bremena medzi účastníkmi v spore závisí na tom, ako vymedzuje právna norma práva a povinnosti účastníkov, odkazujúc na rozhodnutia najvyššieho súdu sp. zn. 5Cdo/35/2019, 4Cdo/170/2021, 9Sžso/62/2016, 5Cdo/35/2019, 2Cdo/27/2017, 6Cdo/81/2010. Takisto poukazujú na judikatúru, podľa ktorej ak došlo k popretiu pravosti súkromnej listiny, leží dôkazné bremeno týkajúce sa pravosti listiny na tom účastníkovi, ktorý zo skutočností v listine uvedených vyvodzuje pre seba priaznivé právne dôsledky (rozhodnutia najvyššieho súdu sp. zn. 4Cdo/170/2021, 4Cdo/13/2009), ako aj na ďalšie súdne rozhodnutia, s ktorými je napadnutý rozsudok v rozpore (rozhodnutia najvyššieho súdu sp. zn. Cdo/13/2009, 3Obo/16/2019, 2Cdo/27/2017, 2Obdo/16/2021). Sťažovatelia sú toho názoru, že napadnutý rozsudok je vnútorne protirečivý a poukazujú na konkrétne body (19.5, 22.2, 22.3, 23.1, 23.5 a 26), ktoré sú v rozpore so stabilnou judikatúrou, ale aj s literatúrou, ktorú cituje samotný napadnutý rozsudok. Sú toho názoru, že právno-teoretické závery v ňom citované súd buď vôbec nevyužil, alebo ich použil nesprávne. Takisto podľa sťažovateľov najvyšší súd dospel k nesprávnemu záveru, že rozhodnutia (sp. zn. 4Cdo/13/2009, 6Cdo/81/2010 a 5Obo/52/2010), od ktorých sa mal odvolací súd odkloniť, sa spornej otázky netýkajú. Záver najvyššieho súdu, že žalobca sa mal brániť proti uzneseniu notára, ktorým mu bola uložená povinnosť podať žalobu, považujú sťažovatelia za absurdný z dôvodu, že notár nie je osoba, od ktorého úsudku môže závisieť rozloženie dôkazného bremena. V tomto kontexte

poukazujú aj na rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 24 Cdo 2592/2021, podľa ktorého z postupu notára, ktorý odkáže účastníka dedičského konania na podanie žaloby, nemožno urobiť záver, že tento účastník je zaťažený dôkazným bremenom týkajúcim sa spornej skutočnosti.

III.
Vyjadrenie najvyššieho súdu a zúčastnenej osoby

III.1. Vyjadrenie najvyššieho súdu:

9. Najvyšší súd uvádza, že rozhodnutie dovolacieho súdu považuje za správne. Za dosiaľ neriešenú právnu otázku považoval otázku, koho zaťažuje povinnosť uniesť dôkazné bremeno v situácii, ak strana poprie pravosť súkromnej listiny. Dovodil, že dôkazné bremeno leží na tej strane, ktorá zo skutočností v listine uvedených vyvodzuje pre seba priaznivé dôsledky. Ak právny predchodca sťažovateľov ako žalobca spochybnil závet, jeho zaťažovalo dôkazné bremeno na preukázanie týchto jeho tvrdení – že závet nenapísal a nepodpísal poručiteľ. Najvyšší súd uviedol, že je to na jednej strane žalovaná (družka poručiteľa), ktorá z predloženého holografného závetu vyvodzuje dedičské právo pre seba, a na druhej strane je to žalobca (brat poručiteľa), ktorý popiera platnosť závetu, a z tvrdenej skutočnosti (že závet je neplatný) vyvodzuje pre seba priaznivé dôsledky v podobe uplatnenia svojho zákonného dedičského práva. Podľa najvyššieho súdu súdy správne konštatovali, že ak žalobca nebol schopný predložiť dostatok porovnávacích materiálov, dostal sa do dôkaznej núdze a nastal stav „non liquet“. Žalobca teda nebol schopný svoje tvrdenie preukázať, a teda neuniesol dôkazné bremeno. Najvyšší súd poukazuje aj na to, že uvedené rozhodnutie bolo publikované aj v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky pod č. R 32/2024 s nasledovnou právnou vetou: *„V konaní o určení neplatnosti holografného závetu nedochádza k presunu dôkazného bremena na žalovanú stranu v situácii stavu non liquet, keď žalobca nebol schopný objektívne poskytnúť dostatok potrebných porovnávacích podkladov obsahujúcich vzorky písma poručiteľa z daného obdobia, čím sa dostal do stavu dôkaznej núdze.“*

III.2. Vyjadrenie zúčastnenej osoby:

10. Zúčastnená osoba ako žalovaná v spore pred všeobecnými súdmi poukazuje aj na ostatné okolnosti, ktoré tiež nasvedčujú záveru, že poručiteľ mal skutočnú vôľu odkázať jej svoj majetok ako svojej družke, najmä na dlhodobé, aj súdne spory medzi poručiteľom a právnym predchodcom sťažovateľov (bratom poručiteľa), ďalej na to, že sa roky nerozprávali a že jeho družka bola jedinou blízkou osobou poručiteľa. Brat poručiteľa poručiteľovo písmo vôbec nepoznal. Súhlasí s rozdelením dôkazného bremena tak, ako uviedol najvyšší súd. Poukazuje aj na skutočnosť, že má 75 rokov a právny predchodca sťažovateľov ju „ťahá“ po súdoch bez relevantných dôkazov.

III.3. Vyjadrenie sťažovateľov:

11. Sťažovatelia poukazujú na to, že najvyšší súd úplne ignoroval skutočnosť, že to bola len žalovaná, ktorá pre seba vyvodzovala zo závetu právo. Tiež namietajú, že súdy ich právnemu predchodcovi uložili bremeno preukazovať negatívnu skutočnosť – že poručiteľ

závet nespísal. Opätovne poukazujú na rozpor medzi závermi napadnutého rozhodnutia a v ňom uvádzanou literatúrou a judikatúrou. Tiež poukazujú na to, že dovolanie malo byť prejednané podľa § 421 ods. 1 písm. a) CSP, poukazujúc na rozhodnutie sp. zn. 6Cdo/81/2010.

12. K vyjadreniu žalovanej sťažovatelia poukazujú na to, že bola počas celého konania procesne pasívna. Poukazujú aj na to, že väčšina jej vyjadrení pozostáva z osobných útokov, ktoré sa netýkajú právnej stránky veci. Sťažovatelia zotrvávajú na tom, že poručiteľ závet nikdy nenapísal, a poukazujú na závery v jednom zo znaleckých posudkov, kde sa uvádza, že písmo má viac spoločných znakov s písmom žalovanej ako s písmom poručiteľa. Poukazujú na to, že spor o rodičovský dom spôsobila žalovaná, pričom dovtedy bratia tento dom spoločne bezproblémovo užívali. Poukazujú aj na to, že žalovaná odmietala dohodu, resp. nikdy na návrh dohody neposkytla adekvátny protinávrh, čo nepovažujú za normálny postup.

IV.
Právne posúdenie ústavnej sťažnosti

13. Podstata námietok sťažovateľov v súvislosti s namietaným porušením ich základného práva na súdnu ochranu je založená na ústavnej neudržateľnosti a svojvoľnosti právneho posúdenia rozloženia dôkazného bremena pri posudzovaní pravosti holografného závetu, ktorý do dedičského konania predložila závetná dedička a ktorý spochybňuje dedič zo zákona. V tejto súvislosti je relevantnou otázka, ktorá strana vyvodzuje z existencie závetu pre seba priaznivé dôsledky a ktorá strana má uniesť dôkazné bremeno o jeho pravosti.

14. Z hľadiska ústavného posúdenia treba rešpektovať právomoc všeobecných súdov ústavne konformným spôsobom interpretovať právne predpisy, a to za predpokladu, že táto interpretácia nie je nepriateľská z hľadiska ochrany základných práv a slobôd. Z ústavného hľadiska je podmienkou, aby takáto interpretácia nebola svojvoľná, ale ani formalistická a aby bola čo najustálenejšia, a teda súladná s právom na súdnu ochranu (II. ÚS 398/08, II. ÚS 65/2010). Reálne uplatnenie základného práva na súdnu ochranu predpokladá, že účastníkovi súdneho konania sa súdna ochrana poskytne v zákonom predpokladanej kvalite, pričom výklad a používanie príslušných zákonných ustanovení musí v celom rozsahu rešpektovať základné právo podľa čl. 46 ods. 1 ústavy (II. ÚS 249/2011, IV. ÚS 295/2012).

15. Ústavný súd sa preto zaoberal otázkou, či pri posúdení rozloženia dôkazného bremena v konaní pred všeobecnými súdmi došlo k takému výkladu práva, ktorý je ústavne neudržateľný. V otázke delenia dôkazného bremena platí všeobecné pravidlo, že každú procesnú stranu zaťažuje dôkazné bremeno ohľadom skutkových predpokladov jej priaznivej právnej normy (pozri Lavický, P. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení, Leges, 2017, s. 144; Gešková, K. O dôkaznom bremene, Súkromné právo 3/2024). O tomto pravidle v zásade nebolo v konaní pochýb a zhodli sa na ňom sporové strany a aj súdy. Toto všeobecné pravidlo delenia dôkazného bremena sa uplatní vždy, pokiaľ sa neuplatní niektorá z výnimiek, ktorými môžu byť výslovná zákonná úprava, vyvrátiteľná právna domnienka alebo sudcovská tvorba práva; výnimky v tomto konaní identifikované neboli.

16. Otázkou je, ktoré skutkové predpoklady a ktorej normy sú pre sporové strany priaznivé a ktoré musia preukázať. Podľa § 461 ods. 2 Občianskeho zákonníka *ak nenadobudne dedičstvo dedič zo závetu, nastupujú namiesto neho dedičia zo zákona.* Podľa § 476a Občianskeho zákonníka *vlastnoručný závet musí byť napísaný a podpísaný vlastnou rukou, inak je neplatný.* Žalovaná v dedičskom konaní predložila závet, z ktorého vyvodzovala postavenie jedinej dedičky. Dedičskému právu žalovanej ako družke poručiteľa svedčila súkromná listina – holografný závet. Zákonný dedič spochybnil to, že závet napísal a podpísal poručiteľ. Pravosť závetu sa tak stala spornou skutočnosťou. V konaní bolo potrebné dokázať, že holografný závet je pravý, teda napísaný a podpísaný poručiteľom. Preukázanie pravosti holografného závetu je priaznivé pre žalovanú, pretože tým preukáže, že je platný a že je závetnou dedičkou. Preto podľa názoru ústavného súdu bolo dôkazné bremeno na žalovanej. Dedičskému právu predchodcu sťažovateľov (bratovi poručiteľa) svedčila skutočnosť vyplývajúca z verejnej listiny – z jeho rodného listu (že je brat poručiteľa), ktorý mal preukazovať, že predchodca sťažovateľov je zákonný dedič poručiteľa. Jeho dedičské právo nebolo spochybnené, avšak ak by sa preukázala pravosť závetu, zo zákona by po poručiteľovi nededil.

17. Uvedený záver možno všeobecne vyjadriť tak, že pravosť súkromnej listiny preukazuje osoba, ktorá z nej vyvodzuje pre seba priaznivé dôsledky. Uvedený záver je stabilne prijímaný aj v súdnej judikatúre, ktorá sa týka rozloženia dôkazného bremena pri dokazovaní pravosti a pravdivosti súkromnej listiny. Pravosť a pravdivosť sa pri súkromných listinách nepredpokladajú; dôkazné bremeno leží na tom účastníkovi, ktorý zo súkromnej listiny vyvodzuje pre seba priaznivé dôsledky (III. ÚS 120/2020, ZNaU č. 29/2020, III. ÚS 288/2016, 4Cdo/13/2009, 4Cdo/170/2021, 4Cdo/13/2009). Ak teda konajúce súdy prijali záver, že dôkazné bremeno bolo na žalobcovi, tento záver nie je správny a je aj v rozpore s ustálenou súdnou praxou. Pokiaľ sa chcel najvyšší súd od tejto praxe odchýliť, bolo potrebné vec predložiť veľkému senátu podľa § 48 CSP. Len na okraj možno uviesť, že tento názor sa presadil aj v rakúskej právnej praxi (rozhodnutie rakúskeho najvyššieho súdu sp. zn. 2 Ob 549/95), aj v českej právnej praxi (NS ČR sp. zn. 3Cdon 103/96 alebo sp. zn. 22 Cdo 2727/99, publ. v Soubore civilních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 6/2001, sp. zn. 24 Cdo 2592/2021), ktorý našiel následne aj svoje legislatívne vyjadrenie v novom českom Občianskom zákonníku (§ 565), kde samotná pravosť ani pravdivosť súkromnej listiny prezumovaná nie je, a preto v prípade spochybnenia pravosti leží dôkazné bremeno na tej strane, ktorá sa súkromnej listiny dovoláva.

18. V tejto súvislosti je potrebné dodať, že v prípade, ak dôjde k popretiu pravosti súkromnej listiny, pravosť tejto súkromnej listiny sa stane spornou. Dokazovanie pravosti súkromnej listiny však nemusí byť nevyhnutne preukazovaná výlučne znaleckým dokazovaním, ale súd by mal využiť aj iné dôkazné prostriedky, napr. prihliadnuť na skutočnosť, že sa na základe uvedenej spornej listiny, napr. zmluvy, plnilo alebo že sa zmluva po určité obdobie rešpektovala, že podpísanie určitej listiny alebo zmluvy je zrejmé aj zo vzájomného kontextu vzťahov a bežnej praxe medzi stranami. Ak súd pristúpi k znaleckému dokazovaniu, prípadné bremeno poskytnutia dostatočného množstva porovnávacieho materiálu bude aj na osobe, ktorá pravosť popiera, ak je táto osoba objektívne spôsobilá tieto podklady poskytnúť, a preto súd môže jej prípadnú nesúčinnosť pri prekonaní informačného deficitu vyhodnotiť v jej

neprospech (*Macur, J.,* Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním bremenem v civilním soudním řízení. Právní rozhledy, 2000, č. 5; podobne aj Najvyšší súd Českej republiky v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 883/2010). Súd musí poskytovať súdnu ochranu spravodlivo, ale zároveň funkčne.

19. Skutočnosť, že na podanie žaloby o určenie neplatnosti závetu bol dedičským súdom, resp. notárom ako súdnym komisárom, odkázaný žalobca, na rozložení dôkazného bremena nič nemení. Ako vyplýva zo Správy občianskoprávneho kolégia NS ČSR sp. zn. Cpj 165/81 z 18. 6. 1989 (R 49/1982, s. 285), otázku, ktorá zo strán má povinnosť tvrdenia a dokazovania, musí súd riešiť v súlade s hmotnoprávnym vzťahom, o ktorý v konaní ide, teda nezávisle na tom, ktorej strane bolo uložené podanie žaloby. Hmotnoprávny vzťah je pritom taký, že ten, kto sa dovoláva závetu, uplatňuje svoje subjektívne právo, preto v zmysle teórie noriem, na ktorú odkazuje aj sám najvyšší súd (body 23.2 a 23.3 napadnutého rozsudku), musí práve osoba dovolávajúca sa existencie závetu preukázať splnenie podmienok, ktoré norma zakladajúca jej subjektívne právo (v tomto prípade § 461 ods. 1 OZ v spojení s § 476a OZ) vyžaduje na jeho vznik, teda aj podmienku, že tu je závet, a že závet napísal a podpísal poručiteľ. Taktiež treba dodať, že nemožno od osoby, ktorej bola uložená povinnosť podať žalobu, žiadať, aby sa proti tomuto rozhodnutiu bránila (pozri bod 22.4 napadnutého rozsudku), pretože táto skutočnosť (komu súd uloží povinnosť podať žalobu) je pre posúdenie dôkazného bremena irelevantná.

20. Závery najvyššieho súdu sú výsledkom zjavne nesprávneho právneho posúdenia procesnej otázky rozloženia dôkazného bremena. Ako bolo uvedené, treba rešpektovať právomoc najvyššieho súdu ústavne konformným spôsobom interpretovať právne normy, no táto interpretácia nemôže byť nepriateľská z hľadiska ochrany základných práv a slobôd a svojvoľná. Zamietnutie dovolania predchodcu sťažovateľa je výsledkom zjavnej chyby právneho posúdenia otázky dôkazného bremena, čo však neznamená, že po posúdení ostatných dôkazných prostriedkov, prihliadnutí na skutkové domnienky a všetko, čo v konaní vyšlo najavo, súdy dospejú k rovnakému záveru o platnosti závetu alebo k záveru opačnému. Spôsob a interpretácia práva, na základe ktorej dospeli k rozhodnutiu v napadnutom rozhodnutí a jemu predchádzajúcich rozhodnutiach, však nie sú ústavne udržateľné a mohli by byť negatívnym príkladom pre prípadné ďalšie súdne spory, preto ústavný súd pristúpil ku korekcii týchto záverov. Súdna ochrana nebola právnemu predchodcovi sťažovateľov najvyšším súdom poskytnutá v zákonom – Civilným sporovým poriadkom predpokladanej kvalite, čo viedlo k porušeniu jeho základného práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy.

21. V uvedenom spore súd vykonal znalecké dokazovanie. Z výsledkov znaleckého dokazovania vyplynulo, že i) sporný podpis je pravým podpisom poručiteľa, ii) sporné písmo obsiahnuté v závete napísala totožná osoba, iii) nemožno potvrdiť ani vylúčiť, že sporné písmo napísal poručiteľ, iv) že sporné písmo pravdepodobne nenapísala žalovaná. Už z uvedených záverov sa dá vyvodiť určitá istota, že závet podpísal poručiteľ a možná pravdepodobnosť, že závet poručiteľ aj napísal. V konaní žalovaná tvrdila a preukázala ďalšie skutočnosti, ktoré mali svedčiť v prospech skutočnosti, že poručiteľ napísal aj podpísal závet. Poukázala na dlhotrvajúci súdny spor medzi poručiteľom a jeho bratom (právnym predchodcom sťažovateľov) o rodičovský dom, na skutočnosť, že sa poručiteľ so svojím bratom roky spolu nerozprávali, ako aj na skutočnosť, že viac ako 20 rokov žila s poručiteľom

v spoločnej domácnosti a je jeho jedinou blízkou osobou. Z týchto okolností odvodzovala to, že je zrejmé, že práve jej poručiteľ závetom odkázal svoj majetok a sú tu rozumné dôvody, pre ktoré by svoj majetok nechcel odkázať práve svojmu bratovi, ktorý by sa stal bez spísania závetu jeho zákonným dedičom. Sťažovatelia na druhej strane poukazujú na konštatovanie jedného zo znaleckých posudkov, z ktorého vyplýva, že sporné písmo má viac spoločných znakov s písmom žalovanej ako s písmom poručiteľa.

22. Ústavný súd poznamenáva, že v našom právnom poriadku neplatí legálna dôkazná teória, zákon neurčuje, akým dôkazom sa má preukázať určitá sporná skutočnosť, a žiadnemu dôkazu sa nepredpisuje predpísaná zákonná sila ani vyššia alebo nižšia preukazná sila ako inému dôkazu. V uvedenej veci znalecký posudok nemusí byť jediným dôkazom, ktorý by mohol preukázať sporné skutočnosti v tomto spore, najmä v situácii, ak znalecký posudok nedáva jasné odpovede na všetky položené otázky. Avšak odpovede v znaleckom posudku môžu spolu s ďalšími dôkazmi preukázať v požadovanej miere (v požadovanom dôkaznom štandarde) tvrdené skutočnosti – že poručiteľ napísal aj podpísal závet. V tomto kontexte je potrebné poukázať na význam skutkových domnienok pri dokazovaní [pozri Hlušák, M. Skutkové domnienky a úsudok na prvý pohľad (dôkaz *prima facie*), Súkromné právo 5/2023, s. 168 – 175, Macur, J. Právní a skutkové domněnky při dokazování listinou v civilním soudním řízení. Časť V. Právní rozhledy 2/2001]. *Skutkové domnienky sú úsudky založené na široko chápanej empirickej, životnej skúsenosti (založenej na ľudskej skúsenosti, pravidlách logiky, prírodných zákonoch či výsledkoch vedy), že ak je ustálený určitý skutok A (základ domnienky), tak sa možno domnievať, že nastala skutočnosť B (výsledok domnienky). Skutková domnienka teda uľahčuje preukázanie tvrdenej skutočnosti, a to tým, že obmedzuje dokazovanie len na dokazovanie základu domnienky, čím oslobodzuje súd od dodatočného potvrdenia výsledku domnienky a od vylúčenia hypotéz, ktoré sú s ním v rozpore. Podmienkou však je, aby bolo ustálené, že výsledok skutkovej domnienky zodpovedá životnej skúsenosti, teda že zodpovedá typickému priebehu skutkového deja. Zákonnú oporu pre skutkový úsudok založený na skutkovej domnienke možno pritom nájsť v princípe voľného hodnotenia dôkazov (čl. 15 ods. 1 CSP). Úsudok o existencii určitej skutočnosti vyvodený len zo skutkovej domnienky nie je totiž ničím iným než úsudkom vytvoreným v rámci procesu voľného hodnotenia dôkazov, v rámci ktorého súd musí starostlivo prihliadať na všetko, čo vyšlo počas konania najavo.*

23. V prejednávanom spore súdy nijako nezohľadnili ostatné skutkové tvrdenia žalovanej, ktoré neboli sporné, a to tvrdenia o dlhodobých, aj súdnych sporoch medzi poručiteľom a jeho bratom, tvrdenia o tom, že žalovaná s poručiteľom žila posledných 20 rokov v spoločnej domácnosti a bola jeho jedinou blízkou osobou, čo môže viesť k záveru, že je pravdepodobné (všeobecný súd musí uviesť, či aj bez rozumných pochybností), že poručiteľova vôľa bola prenechať svoj majetok osobe, s ktorou prežil viac ako 20 posledných rokov svojho života a že jeho vôľa je skutočne vyjadrená v závete. Z odôvodnenia rozhodnutí všeobecných súdov, ako aj zo súdneho spisu je zrejmé, že súd pri zisťovaní skutkové stavu prihliadal len na znalecký posudok, pričom súdy požadovali jednoznačné odpovede, teda 100 % mieru istoty. Takáto miera dôkazu však nie je nevyhnutná a neprimerane zaťažuje stranu, ktorá musí uniesť dôkazné bremeno. Bude úlohou súdov sa v ďalšom konaní vysporiadať s okolnosťami,

ktoré strany dosiaľ v konaní uvádzali a z ktorých by mohli vyplývať dôvody, ktoré by mohli preukázať, že poručiteľ tento závet napísal alebo nenapísal.

24. Čo sa týka miery dôkazu, ide o pravidlo, ktoré určuje, kedy možno určitú skutočnosť považovať za preukázanú. Miera dôkazu (inak povedané aj dôkazný štandard) súvisí so sudcovým subjektívnym vnímaním presvedčivosti dôkazu, resp. dôkazov. Sudcovo vnútorné presvedčenie však musí byť objektivizované, teda musí byť v súlade s pravidlami logiky a prírodných zákonov, ako aj v súlade s bežnou ľudskou skúsenosťou. V našom právnom prostredí platí, že skutkové tvrdenie možno považovať za preukázané, pokiaľ je sudca vnútorne presvedčený o jeho pravdivosti, t. j. ak nemá o jeho pravdivosti rozumné pochybnosti. Treba preto pripustiť, že sudca môže byť vnútorne presvedčený o priebehu určitého deja (teda že miera dôkazu je naplnená) aj v prípade, ak stále určité pochybnosti má, avšak jeho pochybnosti nemôžu byť rozumné (vážne). Z uvedeného tiež vyplýva, že je prípustné, ak odlišný priebeh skutkového deja teoreticky nemožno vylúčiť. Uvedené súvisí s odmietnutím absolútnej (stopercentnej) istoty a pravdepodobnosti na hranici istoty (pozri Gešková, K. O stave non liquet a miere dôkazu, Súkromné právo 4/2024; Lavický, P. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení, Leges, 2017, s. 34 – 36). Takéto vnímanie môžeme nájsť aj v judikatúre ústavného súdu, napr. sp. zn. II. ÚS 716/2016 z 24. októbra 2017, ZNaU č. 37/2017 z 24. októbra 2017: *„Miera dôkazu o existencii príčinnej súvislosti medzi skúmanými javmi určená stupňom absolútnej istoty, a tým vylučujúca jej procesnoprávne poznanie na základe obvyklého priebehu určitého skutkového deja, o pravdivosti ktorého nie sú rozumné pochybnosti, aj keď alternatívne možnosti jeho iného priebehu nemožno teoreticky úplne vylúčiť, je z ústavnoprávneho hľadiska neprimeraná.“* (podobne aj II. ÚS 331/2023 z 28. novembra 2023 bod 36), I. ÚS 119/07 z 27. septembra 2007 (bod 12 a 13) alebo III. ÚS 331/04 zo 16. marca 2005. Z judikatúry ústavného súdu tiež vyplýva, že od strany nemožno požadovať, aby tvrdené skutočnosti strana preukázala s absolútnou, teda so stopercentnou istotou a bez akýchkoľvek pochybností (I. ÚS 689/2014 z 9. novembra 2026, bod 23): *Žiadne skutkové okolnosti, ktoré už odzneli, nemožno totiž následne ex post preukázať s absolútnou istotou. Vždy pôjde o otázku určitej miery pravdepodobnosti. Aktuálna istota je teda dôkazný štandard, ktorý nie je možné v civilnom konaní aplikovať, lebo by pri tom dôkazné bremeno prakticky nebolo možné uniesť.* Požiadavka na stopercentné preukázanie určitej skutočnosti je neprijateľná a prísna. Pokiaľ by bola miera dôkazu nastavená takto vysoko, bola by strana, ktorá nesie dôkazné bremeno, vystavená neprimeraným prekážkam pri domáhaní sa svojho práva na súde, čo by bolo aj v rozpore s právom na spravodlivé súdne konanie. Slovami ústavného súdu v náleze sp. zn. II. ÚS 716/2016 z 24. októbra 2017 stavalo by to stranu do „objektívne neprekonateľných problémov“. Takisto sa nemožno uspokojiť len s prevažujúcou pravdepodobnosťou, teda so zistením, že sa viac javí, že niečo sa stalo, ako že sa to nestalo. Takto nastavená miera dôkazu je nízka (platí len v osobitných situáciách, napr. pri osvedčení tvrdených skutočností v konaní o nariadenie neodkladných a zabezpečovacích opatrení).

25. Ústavný súd uznáva, že vyhodnotenie, ktorá skutočnosť tvrdená a dokazovaná v civilnom sporovom konaní je pre rozhodnutie vo veci samej významná a ktorá nie, je doménou rozhodovacej právomoci všeobecných súdov. Ústavnému súdu Slovenskej republiky však nemožno odňať právomoc kasačného zásahu do tohto hodnotenia vtedy, keď je v rozpore

so zásadou voľného hodnotenia dôkazov v miere spôsobilej postaviť konanie i jeho výsledok do pozície nespravodlivosti a neobjektívnosti. V opačnom prípade by sa právomoc ústavného súdu odôvodnená požiadavkou ochrany základných práv a slobôd uvedených v čl. 127 ods. 1 ústavy stala neúčinnou (m. m. III. ÚS 90/2015, ZNaU č. 39/2015). Ústavný súd sa už v minulej rozhodovacej činnosti vyslovil, že ak je hodnotenie dôkazov natoľko chybné a nelogické, tieto nedostatky v hodnotení dôkazov, ktoré vedú k nesprávnemu zisteniu skutkového stavu, vedú k porušeniu práva na spravodlivý proces, ktorý môže byť preskúmaný v dovolacom konaní, ako aj v konaní o ústavnej sťažnosti (I. ÚS 6/2018, ZNaU č. 57/2018, III. ÚS 104/2022, III. ÚS 376/2024).

26. Ústavný súd si dovoľuje poznamenať, že ak by išlo o stav *non liquet*, súd sa musí so vznikom tohto stavu náležite vysporiadať. Stav *non liquet* predstavuje stav, kedy súd už vyčerpal všetky možnosti pre objasnenie skutkového stavu a napriek tomu sudca nenadobudol vnútorné presvedčenie o pravdivosti alebo nepravdivosti tvrdených skutočností, ktoré zodpovedá požadovanej miere dôkazu, teda nenadobudol požadovanú mieru vnútorného presvedčenia. Ak nastane stav *non liquet,* súd musí existenciu tohto stavu dôkladne odôvodniť. Musí sa zaoberať mierou dôkazu a odôvodniť, prečo nenadobudol vnútorné presvedčenie ani o pravdivosti, ale ani o nepravdivosti skutkových tvrdení, aké pochybnosti mal a prečo ich považoval za vážne. Možno povedať, že stav *non liquet* nie je v procesnom práve žiaduci, nemá ísť o bežný jav. Stav *non liquet* môže nastať aj v prípade, ak súd vykonal rozsiahle dokazovanie; ani rozsiahle dokazovanie nemusí vytvoriť u sudcu vnútorné presvedčenie o pravdivosti alebo nepravdivosti určitého tvrdenia.

27. Ústavný súd sa stotožňuje s námietkou sťažovateľov, že napadnutý rozsudok a jeho odôvodnenie sú vnútorne protirečivé, ak poukazujú na všeobecné tézy, ktoré vyznievajú v prospech predchodcu sťažovateľov, avšak sú na tento skutkový stav nesprávne aplikované. Týmto došlo tiež k porušeniu práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy. Možno oceniť snahu najvyššieho súdu dôsledne sa zaoberať závermi právnej vedy a judikatúry, avšak v okolnostiach tohto sporu dospel najvyšší súd k nesprávnym záverom.

28. Vychádzajúc z porušenia základných práv sťažovateľov napadnutým rozsudkom najvyššieho súdu, ústavný súd tento rozsudok podľa čl. 127 ods. 2 ústavy a § 133 ods. 2 a 3 písm. b) zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) zrušil a vec vrátil najvyššiemu súdu na ďalšie konanie, v ktorom bude nevyhnutné v zmysle už uvedených záverov posúdiť dovolanie a postup krajského súdu. Ústavný súd takto vyslovil porušenie práv a zrušil napadnutý rozsudok v časti rozhodnutia o dovolaní pre zmätočnosť, ako aj v časti rozhodnutia o dovolaní pre nesprávne právne posúdenie veci. Na okraj možno odporučiť vypustenie publikovanej právnej vety pod č. R 32/2024 zo Zbierky stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky. Taktiež ústavný súd považuje za dôležité, aby bolo o uvedenej veci rozhodnuté prioritne, najmä s ohľadom na skutočnosť, že tento súdny spor začal v r. 2014, žalobca počas konania zomrel a žalovaná vo veku 75 rokov je neustále konfrontovaná s prebiehajúcim súdnym sporom.

V.

Trovy konania

29. Zistené porušenie základných práv sťažovateľov odôvodňuje to, aby im najvyšší súd podľa § 73 ods. 3 zákona o ústavnom súde úplne nahradil trovy konania, ktoré vznikli zastúpením advokátom. Výška náhrady bola určená podľa vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška“). Ústavný súd vychádzal zo základnej sadzby tarifnej odmeny za jeden úkon právnej služby za rok 2024 v sume 343,25 eur a v roku 2025 v sume 371 eur (§ 11 ods. 3 vyhlášky), tiež zo sadzby za náhradu hotových výdavkov (režijný paušál) za každý úkon právnej služby za rok 2024 v sume 13,73 eur a za rok 2025 v sume 14,84 eur (§ 16 ods. 3 vyhlášky). Sťažovateľ má nárok na náhradu za dva úkony právnej služby v roku 2024 (prevzatie a príprava zastúpenia a podanie sťažnosti) a jeden úkon právnej služby v roku 2025 (replika sťažovateľa). Celková suma náhrady trov konania tak predstavuje po jej navýšení o daň z pridanej hodnoty sumu 1 331,33 eur (bod 3 výroku tohto nálezu).

30. Ústavný súd s prihliadnutím na fakultatívnosť priznania náhrady trov konania podľa § 73 ods. 3 zákona o ústavnom súde priznanú odmenu za poskytovanie právnych služieb primerane znížil. Vzhľadom na to, že právny zástupca zastupoval sťažovateľov v konaní pred ústavným súdom o jednej ústavnej sťažnosti, v ktorej sa argumentácia vzťahuje na všetkých sťažovateľov rovnako, v podstatnej miere boli znížené nároky na prípravu zastupovania a spísanie ústavnej sťažnosti (obdobne II. ÚS 467/2021, II. ÚS 136/2023, II. ÚS 590/2023, III. ÚS 537/2024, III. ÚS 661/2024).